

สำนวน ลำนำ
ตำนาน
๔ ภูมิภาค

(ฉบับเพิ่มเติมตำนาน)

รศ. ประพนธ์ เรืองนรงค์

ลำดับที่ ๑๓๐๗

จำนวน ลำนำ ตำนาน ๔ ภูมิภาค (ฉบับเพิ่มเติมตำนาน)

รศ. ประพนธ์ เรืองณรงค์ : ผู้เขียน

พิมพ์ครั้งแรก : ธันวาคม ๒๕๖๒

ราคา ๑๒๕ บาท

พิมพ์โฆษณาครั้งนี้ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ตามกฎหมายแล้ว
© สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ. ๒๕๕๘
ไม่อนุญาตให้สแกนหนังสือ หรือคัดลอกเนื้อหาส่วนหนึ่งส่วนใดเพื่อสร้างฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากสำนักพิมพ์และเจ้าของลิขสิทธิ์แล้วเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
ประพนธ์ เรืองณรงค์.

จำนวน ลำนำ ตำนาน ๔ ภูมิภาค. --กรุงเทพฯ : สตาปอर्นบุ๊คส์, ๒๕๖๒.
๒๑๖ หน้า.

๑. คติชาวบ้าน ๒. วรรณกรรมพื้นบ้าน ๓. ตำนาน I. ชื่อเรื่อง

๓๙๘

ISBN 978-616-00-3915-9

เจ้าของ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา : บริษัทสตาปอ์นบุ๊คส์ จำกัด

ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร/บรรณาธิการฝ่ายบริหาร : วรพันธ์ โลกิตสถาพร

กรรมการผู้จัดการ : ดร. สุภัคชญา โลกิตสถาพร

ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการ/บรรณาธิการบริหาร : เจตยา โลกิตสถาพร ที่ปรึกษาด้านบรรณาธิการ : รศ. ประพนธ์ เรืองณรงค์

ผู้จัดการฝ่ายขาย : กิ่งแก้ว ลิขชโยชัย บรรณาธิการสร้างสรรค์ : พัชรี แต่แดงเพชร

หัวหน้ากองบรรณาธิการสร้างสรรค์สรรพนินยา : พิชาพร บุญสูง

ผู้ช่วยบรรณาธิการบริหาร : สุรียกานต์ พรหมมงคล

บรรณาธิการเล่ม : นพวัฒน์ สุวรรณช่าง พิสูจน์อักษร : วรณวิญญู แดงคงคู่ช

ออกแบบปก : อนุรักษ บัวกิ่ง รูปเล่ม : นิพนธ์ เลิศชัยศิริสกุล

พิมพ์ที่ : บริษัท ส เอเชียเพรส (๑๙๙๙) จำกัด

จัดจำหน่ายทั่วประเทศโดย บริษัทสตาปอ์นบุ๊คส์ จำกัด

๑๘ ซอยลาดปลาเค้า ๖๓ ถนนลาดปลาเค้า แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ ๑๐๒๒๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๓๘๕๕-๖ โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๓๘๗๐

กองบรรณาธิการ : spbbooks@hotmail.com

กองบรรณาธิการสร้างสรรค์สรรพนินยา : satapornbooks.editor@gmail.com

ฝ่ายสำนักงาน : info@satapornbooks.com

www.satapornbooks.com

หากท่านผู้อ่านพบหนังสือไม่ได้มาตรฐาน เช่น หน้ากระดาษสลับกัน หน้าขาดหาย การเข้าเล่มไม่สมบูรณ์
สำนักพิมพ์ยินดีรับผิดขอเปลี่ยนหนังสือใหม่ให้ท่าน ทั่วประเทศติดต่อและส่งหนังสือคืนพร้อมระบุรายละเอียดการชำรุด
ไปตามที่อยู่ด้านบน หรือ โทร. ๐ ๒๕๔๐ ๓๘๕๕-๖ ต่อ ๒๑, ๕๔, ๕๖

สำนักพิมพ์นี้เป็นสมาชิกสมาคม
ผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือ
แห่งประเทศไทย

สารบัญ

๑ ส่วนวน	๗
ส่วนวนภาคกลาง	๙
ส่วนวนภาคเหนือ	๑๘
ส่วนวนภาคอีสาน	๓๑
ส่วนวนภาคใต้	๔๓
๒ คำนำ	๕๔
บทเพลงกล่อมเด็กภาคกลาง	๕๕
บทเพลงกล่อมเด็กภาคเหนือ	๖๒
บทเพลงกล่อมเด็กภาคอีสาน	๖๗
บทเพลงกล่อมเด็กภาคใต้	๗๔
๓ ตำนาน	๙๒
ตำนานภาคกลาง	๙๓
พระพุทธบาท สระบุรี	๙๓
พระพุทธฉาย สระบุรี	๙๖
พระพุทธรูปลอยน้ำ	๙๘
วัดพระนอนจักรสีห์ สิงห์บุรี	๙๑
พระปฐมเจดีย์ นครปฐม (พญากง พญาพาน)	๙๓
วัดพนัญเชิง พระนครศรีอยุธยา	
(เจ้าชายสายน่าฟัง เจ้าแม่สร้อยดอกหมาก)	๙๕
เดิมบางนางบัวชู สุพรรณบุรี	๙๙
เมืองสระแก้วรัง อูทัยธานี	๑๐๑
เขาสามมุข บางแสน ชลบุรี	๑๐๒
ตาม่องล่าย ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี	๑๐๔
ท้าวกกขนาก ลพบุรี	๑๐๗
เจ้ากัจจิน นางนงประจันทร์ ลพบุรี	๑๐๙
ตำนานภาคเหนือ	๑๑๑
พระธาตุดอยสุเทพ เชียงใหม่	๑๑๑
พระธาตุนครชัยย์ ลำพูน	๑๑๓
พระพุทธบาทตากผ้า ลำพูน	๑๑๖
พระธาตุดอยฮ่อ แพร่	๑๑๗
พระธาตุดอยแม่แตง น่าน	๑๑๙
สามกษัตริย์ สุโขทัย เชียงราย พะเยา เชียงใหม่	๑๒๐
นครเขลางค์ลัมภ์ปางค์ ลำปาง	๑๒๓
การนับเดือนของเมืองเหนือ	๑๒๔
สามเงา ตาก	๑๒๕

หนองเส่น้ำ ลำพูน	๑๒๖
เจ้าพ่อขุนตาน ลำพูน	๑๒๗
ถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน เชียงราย	๑๒๘
ผาวังชู ลำพูน เชียงใหม่	๑๓๑
เจ้าหลวงคำแดง ถ้ำเชียงดาว เชียงใหม่	๑๓๓
เมืองลับแล บ้านทองแสนขัน อุตรดิตถ์	๑๓๕
แม่ฮ่องสอน	๑๓๗

ตำนานภาคอีสาน

๑๓๙

พระธาตุพนม นครพนม	๑๓๘
พระธาตุก่องข้าวน้อย ยโสธร	๑๔๑
แม่น้ำโขง	๑๔๓
คำชะโนดฯ อุตรธานี	๑๔๖
อุสาบารส อุตรธานี	๑๕๐
หนองหาน สกลนคร (ท้าวผาแดง นางไอ่)	๑๕๓
งานบุญบังไฟ (พญาคันคาก)	๑๕๖
ภูเรือ เลย	๑๕๘
เมืองฟ้าแดดสงยาง กาฬสินธุ์	๑๖๐
ท้าวซุลา นางอ้ว	๑๖๒
เมืองพิมาย นครราชสีมา	๑๖๕

ตำนานภาคใต้

๑๗๐

พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช	๑๗๐
นางเลียดชาว	๑๗๒
หลวงพ่อดุสิตเทียบน้ำทะเลจืด	๑๗๗
เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ปัตตานี	๑๘๑
ตายมดิง พังงา ภูเก็ต	๑๘๗
เกาะพระม่วง ตรัง	๑๘๘
เกาะหนู เกาะแมว เขาดังกวน เขาน้อย สงขลา	๑๙๐
เขาพนมเบญจา กระบี่	๑๙๔
เขากทะลุ พัทลุง	๑๙๗
เขานางทองร้อน ชุมพร	๑๙๙
ถ้ำพระขยางค์ ระนอง	๒๐๐
พญานาคหนี่พญาครุฑ เกาะสมุย สุราษฎร์ธานี	๒๐๒
โนรา	๒๐๕

๑

สำนวน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายคำ ‘สำนวน’ ไว้ว่า “ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีก็ใช้คำว่าสำนวนโวหาร ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมา ช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัว หรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ เช่น สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ ำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง”

สำนวนในความหมายทั่วไป คือการใช้ถ้อยคำที่กระชับ รัดกุม ลักษณะเป็นข้อความสั้นๆ มีความหมายเชิงเปรียบเทียบ ชวนคิดและชวนฟัง นักภาษาไม่ว่าจะเป็นนักพูดหรือนักเขียนล้วนอาศัยสำนวนโวหารเพื่อช่วยให้ผลงานมีชีวิตชีวา น่าสนใจ คือไม่พูดหรือเขียนอย่างดาษดื่น

สำนวนนำเสนอต่อไปนี้ได้คัดสรรเฉพาะสำนวนที่มีรูปแบบข้อความสองวรรค โดยระหว่างวรรคมีสัมผัสคล้องจองกัน และนอกจากมีคารมคมคายแล้ว ยังมีความไพเราะน่าฟังอีกด้วย

ส่วนกลาง

กำแพงมีหู ประตูมีช่อง หรือ กำแพงมีหู ประตูมีตา

= การพูดหรือการกระทำอะไรก็ตาม ต้องระมัดระวัง เพราะความลับไม่มีในโลก

กินเหมือนหมู อยู่เหมือนหมา

= ความเป็นอยู่ละเทา ไม่เป็นระเบียบ

กินอยู่กับปาก อยากอยู่กับท้อง

= รู้ดีอยู่แก่ใจ เพราะทำเองแล้วสร้างไม่รู้ไม่เห็น

เกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง

= เกลียดตัวเขา แต่อยากเอาประโยชน์จากเขา

ขุนนางไข่พ่อแม่ หินแฉ่งไข่ตายาย

= ถ้าไม่ใช่ญาติผู้ใหญ่ของตน ก็ไม่ควรไว้วางใจใคร

เข้าตามตรอก ออกทางประตู

= ทำตามธรรมเนียมประเพณี

เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม

= ประพฤติตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะ

คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ

= คนรักมีน้อย คนชังมีมาก

ความว้าวยังไม่หาย ความควายเข้ามาแทรก

= เรื่องหนึ่งไม่ทันจบสิ้น มีเรื่องอื่นเข้ามาแทรกอีก

ฆ่าไม่ตาย ขายไม่ขาด

= มีความผูกพันกันจนไม่อาจทำร้ายกันได้

งานหลวงไม่ขาด งานราษฎร์ไม่เสีย

= ทำงานไม่บกพร่องทั้งงานส่วนรวมและงานส่วนตัว

จอดเรือให้คูฝั่ง จะนั่งให้คูพื้น

= ทำอะไรควรพิจารณาให้รอบคอบ

เจ้าไม่มีศาล สมภารไม่มีวัด

= ผู้ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน

= นำความวิบัติมาสู่ตนและพวกพ้อง

ชั่วช่างซี ดีช่างสงฆ์

= ไม่เอาธุระ ไม่เอาใจใส่ (มักใช้แก่พระสงฆ์)

ช่างตายทั้งตัว เอาใบบัวมาปิด

= ความชั่วที่คนทั่วไปทราบกันแล้ว ยากที่จะปกปิด

ข้อควายหน้านา ข้อผ้าหน้าหนาว

= ทำสิ่งไม่เหมาะสมกับเวลา ย่อมได้รับความเดือดร้อน

ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่

= ให้รู้จักพิจารณาลักษณะบุคคล หรือพิจารณาผู้หญิงที่จะเลือกเป็นคู่ครอง

ตคน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้

= ตกอยู่ในที่คับขันก็ไม่น่าเป็นอันตราย

ตบหัวกลางศาลา ขอขมาที่บ้าน

= ยอมรับผิดไม่เหมาะสมกับความผิดที่ทำไว้

ตามใจปาก ลำบากท้อง

= เห็นแก่กินมักเดือดร้อนเรื่องการขบถ้าย

ตื่นแต่ตึก สึกแต่หนุ่ม

(สึก = ศึกษา)

= เร่งรัดทำงานให้เหมาะสมแก่วัยและเวลา

ถีลอดตาข้าง ห่างลอดตาเส้น

(เส้น = ชื่อแมลงหรือสัตว์ขนาดเล็กมาก)

= ดูเหมือนรอบคอบถี่ถ้วน แต่ไม่รอบคอบถี่ถ้วนจริง

ทำนาออกมกล้า ทำปลาอมเกลือ

= ทำการสิ่งใดถ้ากลัวหมดเปลืองย่อมไม่ได้ผลเต็มที่

นอนหลับไม่รู้ นอนคู่มิเห็น

= ไม่รู้เรื่องราวที่เกิดขึ้น

น้ำชุ่มไว้ใน น้ำใสไว้นอก

= เก็บความรู้สักไม่ตีไว้ภายใน

น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย

= คำพูดแบบขวานผ่าซาก ไม่เข้าหูคน ย่อมไม่เป็นพิษเป็นภัย แต่คำพูดแบบระรื่นหู น่าฟัง ย่อมนำโทษและนำภัยได้

น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน หรือ ฝนสั่งฟ้า ปลาสั่งหนอง

= สั่งเสียเป็นครั้งสุดท้าย

บนข้าวผี ตีข้าวพระ

(บน = บนบาน, ตี = กำหนด หมายถึง กำหนดการบนบาน)

= อ้อนวอนให้ผีสงเคราะห์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วย โดยจะแก้บนเมื่อได้สมดังต้องการแล้ว

บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น

= รู้จักถนอมน้ำใจไม่ให้ขุ่นเคืองกัน

ปล้ำผีลุก ปลุกผีนั่ง

= พยายามทำให้มีเรื่องมีราวขึ้นมา

ปลุกเรือนแต่พ่อตัว หวีหัวแต่พ่อเกล้า

= ทำสิ่งใดๆ ให้เหมาะสมกับฐานะของตน

ปากปราศรัย น้ำใจเชือดคอ

= ทำที่พูดดี แต่ในจิตคิดร้าย

ผู้ตีเดินตรอก ชีครอกเดินถนน

= ความเปลี่ยนแปลงมักเป็นไปในทางตรงกันข้าม โดยเฉพาะฐานะทางสังคม

ไฟร้อนจะนอนเย็น ไฟเย็นจะดับตาย

= มุ่งหวังจะสบายต้องทำงาน ถ้าเกียจคร้านจะลำบากยากจน

พลังปากเสียศีล พลังตีนตกต้นไม้

= พูดหรือกระทำโดยขาดความระมัดระวังย่อมเกิดความเสียหาย

พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง

= พูดไปไม่มีประโยชน์ นิ่งเสียจะดีกว่า

แพ้วเป็นพระ ชนจะเป็นมาร

= การยอมแพ้วทำให้เรื่องสงบ การไม่ยอมแพ้วทำให้เรื่องไม่สงบ

ฟังไม่ได้ศัพท์ จับไปกระเดียด

= ฟังไม่ชัดเจนแล้วนำไปพูดต่อจนผิดพลาด

มะพร้าวตื่นตก ยาจกตื่นมี

= เเทอหรือตื่นเด่นในสิ่งที่ไม่เคยมีหรือไม่เคยเห็น

มากชี้ควาย หลายชี้ช้าง

= มากมายเสียเปล่า แต่ใช้ประโยชน์ไม่ได้

มือถือสาก ปากถือศีล

= แสดงตนว่ามีศีลธรรม แต่กลับประพฤติชั่ว

ยิ้มด้วยปาก ถากด้วยตา

= เยาะเย้ยด้วยกิริยาท่าทาง

รักยาวให้สั้น รักสั้นให้ต่อ

= ถ้ารักกันอยู่นานๆ ให้ตัดความคิดร้ายต่อกันออกไป แต่ถ้ารักกันอยู่ช่วงสั้นๆ ก็คิดร้ายเข้าไว้

รู้หลบเป็นปีก รู้หลีกเป็นหาง

= รู้จักเอาตัวรอดและปรับตัวให้เข้ากับเหตุการณ์

เรือล่มเมื่อจอด ตาบอดเมื่อแก่

= มีอุปสรรคเมื่อใกล้จะสำเร็จ

ลูกสมภาร หลานเจ้าวัด

= ลูกเจ้านาย หรือลูกผู้มีอำนาจ

เล่นกับสาก สากต๋อยหัว หรือ เล่นกับหมา หมาเลียปาก

= ลดตัวลงไปหรือวางตัวไม่เหมาะสมจึงถูกلامปาม

ว่าแต่เขา อีเหนาเป็นเอง

= ตำหนิผู้อื่นเรื่องใดแล้ว ตนก็กลับทำในเรื่องนั้นเสียเอง

วีนักมักลั้ม กัมนักมักคลาน

= ทำอะไรไม่ควรหึกโหม จงทำแต่พอประมาณ

เสื่อหลายห้าง ช้างหลายโรง

= คนที่แสดงกิริยาเอะอะตึงตัง

หนักไม้เอา เบาไม้สู้

= ไม่มีความอดทนที่จะทำการงาน

หนุ่มทั้งแห่ง มากินแดงเถาตาย

= หนุ่มบริสุทธิ์มาได้แม่ม่ายอายุมากเป็นภรรยา

เอาไม้สั้น ไปรันซี่

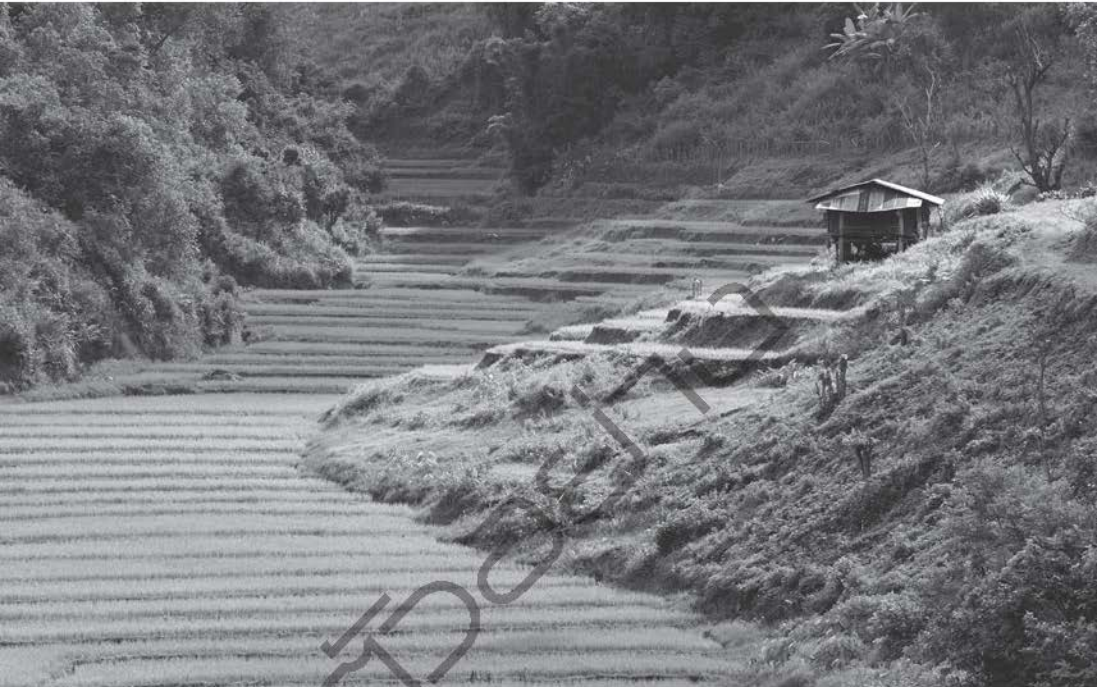
(รัน = ตี)

= โต้เถียงกับคนพาลมีแต่ทางเสีย ดังเอาไม้สั้นตีซี่ ซี้ก็
กระเด็นมาถูกเรา

เอาลูกเขามาเลี้ยง เอาเมียขงเขามาอม

= เอาลูกคนอื่นมาเลี้ยงเป็นลูกตน เป็นภรรยาจับผิดชอบที่
หวังผลตอบแทนแน่นอนไม่ได้

ส่วนวนภาคเหนือ

กล้วยค้ำงาม ง่ามค้ำกล้วย

= ต้นกล้วยและไม้ง่ามต่างพึ่งพาอาศัยกัน

กินก่อนทาน มานก่อนแต่ง

(มาน = มีครรรภ์)

= กินอาหารก่อนถวายพระ มีครรรภ์ก่อนแต่งงาน เป็นการ
กระทำไม่ถูกขั้นตอน

กินเมื่อยามร้อน ฟ้อนเมื่อยามเมา

= กินอาหารขณะที่ยังร้อน ฟ้อนรำขณะที่ยังมีเมา
เป็นการกระทำที่ถูกต้องกาลเทศะ

กินแล้วหือเก็บ เจ็บแล้วหือจำ

(หือ = ให้)

= กินอาหารแล้วให้รู้จักเก็บภาชนะ คนอื่นเขาทำให้เจ็บใจ
ก็ควรจดจำ

แกย๋อนกินเข้า ถ้าย๋อนเกิดเมน

(ย๋อน = เพราะว่า, เข้า = ข้าม, เมน = นาน)

= แก่เฒ่าเพราะกินข้ามและเกิดนาน (แต่แก๊งเฒ่าเรียกว่า
แก่เปล่าๆ ไร้ประโยชน์)

ของกินล้าอยู่ที่คนมัก ของฮักอยู่ที่คนเป็งใจ

(ล้า = อร่อย, มัก = ชอบ, ฮัก = รัก, เป็งใจ = ฟังใจ)

= ของกินอร่อยอยู่ที่คนชอบ ของมีค่าของรักอยู่ที่คนฟัง
พอใจ

ชะยมดีย๋อนตุ้เจ้า ลูกเต้าดีเพราะพ่อแม่

(ชะยม = ลูกศิษย์วัด, ตุ้เจ้า = พระภิกษุ)

= ลูกศิษย์วัดจะดีเพราะพระภิกษุ ลูกเต้าจะดีเพราะพ่อแม่

เข้าจะเลี้ยงกินหวาน คนจะผลาญนอนอุ่น

(เลี้ยง = หมด)

= ข้าวจะหมดย่อมกินอร่อย คนจะทุกข์ยากมักนอนอุ่น
นอนสบาย

คนง่าวได้จา หม้อแกงหนาได้เดือด

(จาว = พุด)

= คนโง่ได้พุด หม้อแกงที่หนาเดือดพล่าน ย่อมจะนานกว่า
ธรรมดา

คนเง่าบมี คนผญาดีก็ง่อม

(เง่า = โง่, ผญา = ปัญญา, ง่อม = เหงา)

= คนโง่ไม่มี คนปัญญาดีก็เหงา

คนหมั่นตายหลังด้าน คนขี้คร้านตายหลังหัก

= คนขยันทำงานจริงจึงไปเรื่อยๆ แม้หลังจะด้านก็ทนได้
แต่คนขี้เกียจทำอะไรจะให้เสร็จเร็ว เลยหามของหนักเกินกำลัง
หลังจึงหักตาย

คิดว่าตัวหลวงคือคนเง่า คิดว่าตัวเง่าคือคนหลวง

(คีต = คิด, หลวง = ฉลาด)

= คิดว่าตัวฉลาดคือคนโง่ คิดว่าตัวโง่คือคนฉลาด

ไค้ซึ่ล่นหาซอน ไค้นอนล่นหาสาต

(ไค้ = ไค้ร๋ หมายถึง อยากร, ล่น = รีบวิ้ง, สาต = เสื่อ)

= อยากรถ่ายอุจจาระรีบวิ้งหาซอนไม้ อยากรนอนรีบวิ้งหาเสื่อ หมายถึง คนทำงานแบบสูกเอาเผากิน

ไค้หื้อเพิ่นฮัก ยากนั้กจะหวัง ไค้หื้อเพิ่นซัง คำเดียวก็ได้

(เพิ่น = เขา ท่าน)

= อยากรให้เขารักใคร่ชอบพอ ยากที่จะหวัง แต่อยากรให้เขาเกลียดซัง ประเดี้ยวเดียวก็ได้เรื่อง

งูไค้ล้แซ้ง ผึ่งแล่นหาค้อน

(ผึ่ง = รีบ)

= งูเลื้อยมาถึงหน้าแซ้งแล้วรีบวิ้งไปหาค้อน ย่อมไม่ทันการ

เงินคำหาได้ น้ำใจหายากร

(คำ = ทองคำ)

= เงินทองหาได้ แต่น้ำใจหายากร

จะไปหลวกเหลือหอม จะไปซอกก่อนปี

(ซอ = ซั้บรื้อ)

= อย่าไปอวดฉลาดกว่าหอม อย่าไปซอหรือรื้อองเพลงก่อนปีจะเป่า

จักเอาผิวหื้อถามชาวบ้าน จักด้านซู้หื้อถามพ่อแม่ยังเรียน

(ด้าน = พูด เจรจา)

= จักเลือกสามีให้สืบถามชาวบ้าน จะเจรจากับคนรักจะต้องถามพ่อแม่ที่อยู่ในบ้านก่อนว่าดีชั่วอย่างไร

จับใจแรงบ่แนใจกา จับใจครูบาพระน้อยบ่ลู้

= ถูกใจแรงแต่ไม่ถูกใจกา ถูกใจท่านสมภารแต่ไม่ถูกใจพระลูกวัด

จีพริกต้องมีครู จีปูต้องมีลาย

(จี = เผา, ลาย = ลวดลาย กลวิธี)

= เผาพริกต้องมีครูสอน เผาปูต้องมีลวดลายกลวิธี

ดาบตีไว้ในฝัก คำหลวกไว้ในใจ

= ดาบมีเนื้อเหล็กตีเก็บไว้ในฝัก ความฉลาดเก็บไว้ในใจ

ค่าน้ำหื้อหันทราย นอนหงายหื้อหันฟ้า

(หัน = เห็น)

= ค่าน้ำให้เห็นพื้นทราย นอนหงายให้เห็นท้องฟ้า หมายถึงทำอะไรให้เห็นผลแท้จริง

ตีเพราะถาม งามเพราะห้อยง เขาควายงามเพื่อว่อง

(ห้อยง = แต่งตัว, ว่อง = ไค้ง ไง้ง)

= ตีเพราะถาม งามเพราะแต่ง เขาควายงามเพราะไค้งตี

ตกก่อนเป็นขุน ตกลุนเป็นไพร่

(ลุน = ภายหลัง)

= ถึงก่อนได้เป็นขุนนาง ถึงทีหลังได้เป็นไพร่สามัญชน
หมายถึง ใครไปถึงก่อนย่อมมีโอกาสดีกว่า

ตกเรือต่อซ้า ตกน้ำต่อชุย

(ชุย = ยื่น)

= ตกเรือเอาต่อกระแทก ตกน้ำเอาต่อยื่น

ตามใจปาก ลำบากท้อง

= กินตามใจปากยอมลำบากเรื่องท้องขยับถ่าย หมายถึง
ตามใจตนเองยอมมีผลเสียตามมา

ตูปน้อยไผว่าบมีผี คณงามคนดีไผว่าบมีเจ้า

(ตูป = กระต้อม, ไผ = ผู้ใด)

= กระต้อมน้อยใครว่าไม่มีผี คณงามคนดีใครว่าไม่มีเจ้าของ

ถ่านไฟเก่า ชี้เถ้ามันยัง

= ถ่านไฟเก่าแม้จะดับแล้ว แต่ชี้เถ้ายังร้อนอยู่

ทุกซบได้กิน บมีไผตามไฟส่องท้อง

ทุกซบได้นั่งได้หยอง พี่น้องดูแควน

(ดูแควน = ดูถูกดูแคลน)

= ทุกข์ไม่มีจะกิน ไม่มีผู้ใดมาส่งท้องของเรา แต่ทุกข์ไม่ได้แต่งเนื้อแต่งตัว พี่น้องดูหมิ่นดูแคลน

ห่มผ้าลายหมาช่างเท้า คั้นค้ำเก่าช่างผิดกัน

(ห่ม = ห่ม)

= ห่มผ้าลายหมาช่างเท้า คั้นค้ำพูดเก่าที่แล้วมามากผิดใจกัน
ทำนองพื้นผอยหาตะเข็บ

บ่ทันนั่ง ผึ่งเหยียดแข็ง

(ผึ่ง = รีด)

= ยังไม่ทันนั่ง อย่ารีบเหยียดแข็ง

บอู้บ่ม่วน บมึค่วนบมึที่ไว้คร้ว บมึผิว ใจบกว้างพิน้องบหลาย

(อู้ = พุด, ม่วน = สนุก, ค่วน = หึ่ง)

= ไม่พุดจากันก็ไม่สนุก ไม่มีหึ่งก็ไม่มีที่เก็บของ หลึงไม่มี
สามใจไม่กว้างขวาง หาญาติพิน้องไม่ได้

บอู้หื้อถาม บงามหื้อหย้อง

= ไม่รู้ให้ไต่ถาม ไม่สวยงามให้ประดับแต่งตัว

บาปออยู่ที่คนทำ กรรมออยู่ที่คนเหยยะ

(เหยยะ = ทำ สร้าง)

= บาปออยู่ที่คนทำ กรรมออยู่ที่คนสร้าง

ปิ่นบเต็มหลังก็ปล่าเดินดง เงินบเต็มถุงก็บเดินค้าสอด

(หลัง หรือ แล่ง = รังกระสุน ที่เก็บกระสุนดินดำหรือ
ลูกศร)

= ปิ่นไม่เต็มแล่งไม่ควรเดินป่า เงินไม่เต็มถุงไม่ควรไป
ค้าขาย

เป็นแม่หญิงจะไปนุ่งซิ่นล้าตัว จะไปใครหัวล้าบ้าน

(แม่หญิง = ผู้หญิง, ล้า = เกิน, ใครหัว = หัวเราะ)

= เป็นผู้หญิงไม่ควรนุ่งผ้าซิ่นเกินตัว ไม่ควรหัวเราะลั่นบ้าน

ไปการเมื่อทอน ดิกว่านอนวันคำ

(ทอน หรือ ตอน = เวลาบ่าย)

= ไปทำงานเมื่อบ่ายตีกว่านอนหลับทั้งวัน

ผัวเป็นหิง เมียเป็นซ้อง

(หิง = สวิง)

= ผัวเป็นสวิงจับปลา เมียเป็นซ้องใส่ปลา

ผีค้ำบน คนค้ำลุ่ม

(ค้ำ = ผลาญ ช่มเหง, ลุ่ม = ข้างล่าง)

= ผีผลาญข้างบน คนผลาญข้างล่าง

เพื่อรู้คำพระเจ้า พอเข้าไปอยู่ในโลง

(เพื่อ = เมื่อ)

= เมื่อรู้คำสอนของพระเจ้า ก็เข้าไปอยู่ในโลงแล้ว

ฝนตกชชินานเอื้อน หมาขี้เรื้อนนานตาย

= ฝนตกพรำๆ มักหยุดช้า หมาขี้เรื้อนตายยาก

ฝ้ายหีกทอบเข้า บ่าวเต่าสาวเต่า นั้นบมีเเเ

(หีก = หนา)

= เส้นฝ้ายหนาทอไม่ได้ หนุ่มแก่สาวแก่ไม่มีใครอยากได้

เป็นคู่ครอง

พระจันทร์อยู่ฟ้าเป็นเหยื่อราหู ปลาเหยียนอยู่รูยังรู้ถูกล้อม

(ปลาเหยียน = ปลาไหล)

= พระจันทร์อยู่บนฟ้ายังถูกราหุอม ปลาไหลอยู่ในรูยังถูก
แทง

เพื่อนำหื้อเรากอบ เพื่อนอบหื้อเรากำ

= เมื่อเขากำให้เรากอบ เมื่อเขากอบให้เรากำ หมายถึง
ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

เพื่อนปลามอย่ากล่าว เพื่อนบกล่าวอย่าไป

= เขาไม่ได้ถามเราอย่ากล่าว เขาไม่พูดเชิญชวนเราอย่าไป

ฟ้าแจ็งก็เห็นลาย ฟ้าชวาก็เห็นแสง

(ชวาย = สาย, แสง = เส้น)

= ฟ้าสว่างก็เห็นลาย ฟ้าสายแดดส่องก็เห็นเส้น

ฟ้าร้องก่อนฝน คนโวก่อนสร้าง

= ฟ้าร้องก่อนฝนตก คนคุยไม้ก่อนทำ

แม่ร้างกับหนาน หวานกับคนเฒ่า

(แม่ฮ้าง หรือ แม่ร้าง = แม่ฝ่ายผู้ทิ้ง, หนาน = ทิด)

= แม่ฝ่ายกับทิด ของหวานกับคนแก่

แมวขึ้นคว้น บ่ม่วนใจหนู

(คว้น = หิ้ง, ม่วน = สบาย)

= แมวขึ้นบนหิ้ง หนูไม่สบายใจ

ไม้คตเอาแปลงขอ เหล็กงอเอาแปลงเคียว

(แปลง = ทำ สร้าง)

= ไม้คตเอามาทำขอ เหล็กงอเอามาทำเคียว (แต่คนคตมีแต่ให้โทษ ไม่มีประโยชน์อันใด)

เยี่ยะการบ่เป็นแรง หีบน้ำแกงเหมือนฟ้าร้อง

(เยี่ยะ = ทำ, หีบ = ชด)

= ทำการงานไม่เป็นเรื่อง แต่เวลาชดน้ำแกงเสียงดังเหมือนฟ้าร้อง หมายถึง เอาแต่กิน แต่ทำงานไม่สู้ ไม่มีเรี่ยวแรง

เยี่ยะนาหล้าเป็นข้าควาย เอาเมียขวยเป็นข้าลูก

(หล้า = ลำข้าว, ขวย = สาย)

= ทำนาข้าวเป็นทาสควาย มีเมียตอนแก่เป็นทาสของลูก

รักกันเมื่อข้าวยัง ชังกันเมื่อข้าวเสียง

(เสียง = หมด)

= รักกันเมื่อมีข้าว ชังกันเมื่อข้าวหมด

รักกันย่อนการกิน ยินดีย่อนคำปาก

(ย่อน = เพราะว่า, ปาก = พูด)

= รักกันเพราะการเลี้ยงดู มีความยินดีเพราะคำพูด

ละอ่อนให้เพื่อใครอยาก คนใหญ่ปากเพื่อใครกิน

(ละอ่อน = เด็ก)

= เด็กร้องไห้เพราะความหิว ผู้ใหญ่พูดเพราะอยากกิน

ลูกเข้าเป็นขุน ลูกจนเป็นข้า

(ขุน = ที่หลัง)

= ลูกขึ้นแต่เข้าจะได้เป็นขุนนาง ลูกขึ้นที่หลังจะได้เป็นไพร่

เว้นหมาหื้อพอสอก เว้นวอกหื้อพอวา

เว้นคนพาลหื้อไกลแสนโยชน์

= หลีกหมาให้ห่างพอสอก หลีกลิงให้ห่างพอวา แต่หลีก

คนพาลให้ไกลแสนโยชน์

สายเปียดบหื้อปุด สายสุดบหื้อขาด

(เปียด = กระบุง, ปุด = ขาด, สุด = มั่ง)

= สายกระบุงอย่าให้ขาด สายมั่งอย่าให้ขาด

สิบเถียนพรวด บ่เท่าคมขวาน สิบคนหลาน บ่เท่าลูกเต้า

(เถียน = ต๋าม)

= มีดพรวดสิบต๋ามสู้คมขวานเล่มเดียวไม่ได้ หลานสิบคนก็
สู้ลูกคนเดียวไม่ได้

หนีจากพี่น้อง จักไปเพ็งไผ อย่าหนีแสงไฟ ไปเป่าหิ่งห้อย

(เพ็ง = พี่, ไผ = ใคร ผู้ใด)

= หนีจากพี่น้องจักไปพึ่งใคร อย่าหนีแสงไฟไปเป่าหิ่งห้อย

หลวกคนเดียว บ่เท่าง่าวตึงหมู

(หลวก = ฉลาด, ง่าว = โง่, ตึงหมู = ทั้งหมู)

= ฉลาดคนเดียว ยังดีกว่าโง่ทั้งหมด

อย่าอู้กันตั้ง อย่าฟังคำส่อ

(อู้ = พูด, ส่อ = ส่อเสียด นินทา)

= อย่าพูดเสียงตั้ง อย่าฟังคำส่อเสียดนินทา

เอาดีบ่ได้ เอาได้บ่ดี

= เอาดีไม่ได้ เอาได้ไม่ดี หมายถึง อย่าเป็นคนด่วนตัดสิน

ใจ

เรื่องเล่าต่างๆ จากท้องถิ่น
ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ
หรือวรรณกรรมลายลักษณ์
ล้วนน่าศึกษาและน่าสนใจ ดังตัวอย่าง
สำนวน สำนั คำำนาน ๔ กุฎิกฎาต เล่มนี้
ซึ่งเป็นกุฎิกฎาตจากผู้ต่นในท้องถิ่นต่างๆ
โดยสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตสังคมยุคที่ผ่านมา
ไม่ว่าจะเป็นความตึด ความเชื่อ ตำนัยม
โลกทัศน์ สิ่งแวดล้อม การทำมาหากิน
และอื่นๆ ที่ทรงคุณค่าอนกประการ

พิเศษ! เพิ่มเรื่องใหม่ ๓ เรื่อง

- ตำนานกำหลวงขุนน้ำนางนอน
จ.เชียงราย
- ตำนานป่าดำชะโนด หรือวังนาติน
จ.อุดรธานี
- ตำนานกำพระชยงต์
จ.ระนอง

ทดลองอ่าน

24

สาระ สมุก สุของ

SPB

สทพรบุ๊คส์

www.satapornbooks.com

หมวดคววมรู้กัวโป
ISBN 978-616-00-3846-6

9 786160 038466

มีจำหน่ายในรูปแบบ E-Book

สทพรบุ๊คส์